



BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
VÁLLALATGAZDASÁGTAN INTÉZET
VERSENYKÉPESSÉG KUTATÓ KÖZPONT

Matyusz Zsolt

A 2009-ES VERSENYKÉPESSÉGI
ADATFELVÉTEL VÁLLALATI MINTÁJÁNAK
ALAPJELLEMZŐI ÉS REPRESENTATIVITÁSA

TM1. sz.
műhelytanulmány



Matyusz Zsolt: A 2009-es versenyképességi adatfelvétel vállalati mintájának alapjellemezői és reprezentativitása című mőhelytanulmánya a TÁMOP-4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 project, A nemzetközi gazdasági folyamatok és a hazai üzleti szféra versenyképessége alprojekt kutatási tevékenysége eredményeként készült.

2011. március

A tanulmány szakmai tartalma a forrás megjelölésével és a hivatkozási szokások betartásával felhasználható és hivatkozható.

Tartalom

| | |
|--|-----------|
| BEVEZETÉS | 5 |
| 1. MINTAVÉTEL ÉS FELMÉRÉS | 6 |
| 2. A MINTA VÁLLALATMÉRET SZERINTI ÖSSZETÉTELE | 7 |
| 2.1. LÉTSZÁM SZERINTI MEGOSZLÁS | 7 |
| 2.2. ESZKÖZÉRTÉK ÉS ÁRBEVÉTEL SZERINTI MEGOSZLÁS | 8 |
| 3. A MINTA ÖSSZETÉTELE A VÁLLALATOK FŐ TEVÉKENYSÉGE SZERINT | 13 |
| 4. A TULAJDONOSI SZERKEZET | 15 |
| 5. A VÁLLALATOK MEGOSZLÁSA RÉGIÓNKÉNT | 18 |
| FORRÁSOK | 20 |
| A KUTATÁS TÁMOGATÓJA | 21 |

Összefoglalás

A tanulmány a Budapesti Corvinus Egyetem Versenyképesség Kutató Központja által 2009-ben elvégzett vállalati felmérés mintájának alapjellemezőit mutatja be. Összeveti a felmért vállalatok méret, tulajdonosi szerkezet, iparág és régiók szerinti megoszlását a sokaságra vonatkozó hivatalos statisztikákkal, így képet kaphatunk a minta reprezentativitásáról. A tanulmány a szerkezetét tekintve Lesi (2005) tanulmányát alapul véve készült.

Abstract

The paper describes the main characteristics of the sample of a survey on firm competitiveness carried out by the Competitiveness Research Center of Corvinus University of Budapest in 2009. The representativity of the sample is analyzed by comparing sample and population statistics on firm size, industry, ownership and region.

Bevezetés

Ez a műhelytanulmány a Budapesti Corvinus Egyetem Vállalatgazdaságtan Intézetében működő Versenyképesség Kutató Központja által 2009-ben elvégzett vállalati felmérés mintájának alapjellemzőit mutatja be, valamint az adatbázis és a sokaságra vonatkozó hivatalos statisztikák összevetésével képet nyújt a minta reprezentativitásáról. Az adatgyűjtés kérdőíves felméréssel történt 2009 májusa és novembere között, a TÁRKI munkatársainak és a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatóinak közreműködésével.

A felmérés során minden esetben négy külön kérdőívet töltöttek ki a vállalatok felsővezetői: az első számú vezető mellett a kereskedelmi, termelési és pénzügyi vezetőket kerestük meg, akiktől részben azonos, részben eltérő kérdésekre vártunk választ.

Hasonló felmérést immár negyedik alkalommal végeztünk. Korábban 1996-ban, 1999-ben és 2004-ben kérdeztünk meg azonos nagyságú és szerkezetű mintát. Az eddigi kutatási eredmények megtalálhatók a www.versenykepessseg.uni-corvinus.hu webhelyen. A mintában szereplő cégek kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy az önálló jogi személyiséggel rendelkező, 50 fő feletti vállalkozások lekérdezése hangsúlyosan történjen meg, mivel ezekre a szervezetekre jellemző, hogy szervezetenként elkülönült egységként megjelennek bennük azok a területek, amelyekre a kérdések vonatkoztak. A célminta összeállításánál a létszám szerinti méret és a területi reprezentativitás játszott szerepet, vagyis az adott vállalati körön belül rétegzett minta kialakítására történt kísérlet. A felmérés végére összeállt minta reprezentativitása természetesen torzult némileg, hiszen – mint minden önkéntes vállalati felmérés esetén – a válaszadási hajlandóság függvényében alakult az adatbázisba kerülő vállalatok köre. Végül 313 vállalat 1246 vezetőjétől sikerült információt gyűjteni, és egy közel 3600 változót tartalmazó adatbázis állt össze. Az adatbázis tisztítását követően a végső adatbázisban 300 vállalat maradt bent.

A műhelytanulmány első része a mintavételt és a felmérést mutatja be. Ezután rátérünk a minta méret szerinti összetételére és reprezentativitására, melyeket vizsgálunk létszám, eszközérték és nettó árbevétel szerint a hozzáférhető hivatalos statisztikák segítségével. Ezt követi a szervezetek fő tevékenység szerinti megoszlásának és reprezentativitásának bemutatása. A harmadik részben a tulajdonosi részarány és a többségi tulajdonos típusa szerint elemezzük a vállalatokat. Végül a minta vállalatainak régiók szerinti összetételét vetjük össze a populáció területi megoszlásával.

1. Mintavétel és felmérés

Ahogy az a bevezetésben már említettük, a vállalati versenyképesség kérdőíves felmérésére negyedik alkalommal került sor, 2009 májusa és novembere között. Mindegyik felmérésnek megvolt a maga sajátossága. A mostani, negyedik felmérés adatai a 2008. évre vonatkoznak, így a felmérés alkalmas arra, hogy a 2008 ősztől bekövetkező világgazdasági válság hatásait és következményeit feltárja. Ezeket az eredményeket össze tudjuk vetni a korábbiakkal 1996-ból, 1999-ből és 2004-ből, azaz majdnem két évtizedre visszanyúlóan tudjuk vizsgálni a hazai vállalati szféra fejlődését, valamint a fejlődést befolyásoló körülményeket.

A vállalati minta kiválasztása a korábbi felmérésekhez hasonlóan a mostani fordulóban is arra törekedett, hogy az önálló jogi személyiséggel rendelkező, 50 főnél több alkalmazottat foglalkoztató vállalatok hangsúlyosan legyenek képviselve. A 2009-es felmérésnél is megkerestük azokat a vállalatokat, melyek a korábbi felmérésekben már részt vettek. A felmérés indításakor megkeresett vállalati kört a KSH Cég-Kód-Tár elnevezésű vállalati adatbázisából alakítottuk ki, figyelembe véve a létszám szerinti méret és területi megoszlás reprezentativitását. Összesen 2500 vállalatot kerestünk meg a Tárki Zrt. És a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatóinak közreműködésével. 317 vállalattól tudtunk összegyűjteni értékelhető kérdőíveket, azaz a válaszadási ráta 13%-os volt. Az említett vállalati körből a kérdőív felsővezetői részét 313-an, a kereskedelmi részét 306-an, a termelési részét 317-en, míg a pénzügyi részét 310-en töltötték ki. A kérdőívek feldolgozása és az adatbázis megtisztítása után 300 vállalat maradt a végső mintában.

2. A minta vállalatméret szerinti összetétele

A vállalatok méretére vonatkozóan három jellemzőt vizsgálunk: a 2008-as évre vonatkozó átlagos alkalmazotti létszámot, a 2008. évi nettó árbevétel mértékét és a 2008. december 31-i mérlegfőösszeg szerinti eszközértéket. A vállalatok méret szerinti besorolásához a kutatási projektben résztvevők a 2004. évi XXXIV. törvényt vették alapul, mely uniós ajánlás alapján (2003/361/EK) szabja meg a határokat. Bár a szabályozás alapján három különböző mérőszám (létszám, mérlegfőösszeg és árbevétel) együttesen határozza meg, hogy egy vállalat mely méretcsoportba tartozik, jelen tanulmányban az egyes kategóriák alapján külön-külön vizsgáljuk a minta összetételét az alapsokasággal történő összehasonlítás érdekében.

2.1. Létszám szerinti megoszlás

A mintába került vállalatok közül a legkisebb 0, míg a legnagyobb 5.100 feletti alkalmazottal rendelkező társas vállalkozás. A kutatás nagy hangsúlyt kívánt fektetni a közepes és nagyvállalatokra, így ezek aránya mintegy 66% a mintában (199 vállalat 300-ból), míg a maradék 101 vállalat esetében a 2008. évi átlagos alkalmazotti létszám 50 fő alatt volt.

Az 1. táblázatban található kategóriáknak megfelelően a minta vállalatainak többsége (52 százaléka) a középvállalati kategóriába sorolható létszám alapján és 14,4 százalékuk tekinthető nagyvállalatnak.

1. táblázat: A minta és az alapsokaság megoszlása létszám szerint

| Méret szerinti kategóriák | MINTA | | SOKASÁG ¹ | | | | | |
|---|--------------------------------|---------------|--|---------------|---|---------------|---|---------------|
| | A mintában szereplő vállalatok | | Jogi személyiségű gazdasági társaságok | | Jogi személyiségű gazdasági társaságok 10 fő felett | | Jogi személyiségű gazdasági társaságok 50 fő felett | |
| | Cégek száma | % | Cégek száma | % | Cégek száma | % | Cégek száma | % |
| Alkalmazott nélküli és mikrováll. 0 - 9 | 37 | 12,3% | 204 249 | 87,5% | | | | |
| Kisvállalat 10-49 | 64 | 21,3% | 23 634 | 10,1% | 23 634 | 81,2% | | |
| Középváll. 50 – 249 | 156 | 52% | 4 536 | 1,9% | 4 536 | 15,6% | 4 536 | 83% |
| Nagyváll. 250 - | 43 | 14,4% | 927 | 0,5% | 927 | 3,2% | 927 | 17% |
| Összesen | 300 | 100,0% | 233 346 | 100,0% | 29 097 | 100,0% | 5 463 | 100,0% |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1. A KSH céginformációs adattára Magyarország összes jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli társaság vállalkozásának adatait, valamint azok tevékenységének TEÁOR-kódjait tartalmazza.

A működő jogi személyiségű gazdasági társaságok döntő többsége az alkalmazotti létszám alapján (87,5%) mikrovállalat volt 2009 elején Magyarországon, míg mintegy 10% kisvállalat, 1,9%

középvállalat és 0,5% pedig nagyvállalat. A táblázat tartalmazza a sokaság megoszlását mikrovállalatok és kisvállalatok nélkül is, ami jobban tükrözi a nagyobb vállalatok egymáshoz viszonyított megoszlását. A teljes sokaságot hasonlítva a mintában szereplő vállalatokhoz látható, hogy a mikrovállalatok jelentősen alulreprezentáltak (12,3% szemben a sokasági 87,5%-kal). Ez nem meglepő, tekintettel a felmérés céljára, azaz a közepes és nagyvállalatok kiemelt vizsgálatára. A mintában a kis-, közepes és nagyvállalatok egyaránt felülreprezentáltak a sokasághoz képest, és ez alapvetően a közepes és nagyvállalatok esetében jelentős (52% és 14,4% szemben a sokasági 1,9%-kal és 0,5%-kal).

2.2. Eszközérték és árbevétel szerinti megoszlás

A minta mérlegfőösszeg- és árbevétel-kategóriák szerinti összetételét tartalmazza a 2. táblázat.

2. táblázat: A minta összetétele az eszköz és árbevétel alapú méretkategóriák szerint

| Méret-kategóriák mérlegfőösszeg alapján ¹ | Vállalatok száma a mintában | Megoszlás (%) | Méret-kategóriák árbevétel alapján ² | Vállalatok száma a mintában | Megoszlás (%) |
|--|-----------------------------|---------------|---|-----------------------------|---------------|
| Legfeljebb 530 millió Ft | 127 | 42,3% | Legfeljebb 530 millió Ft | 99 | 33% |
| 530 m felett, legfeljebb 2650 m Ft | 115 | 38,3% | 530 m felett, legfeljebb 2650 m Ft | 129 | 43% |
| 2650 m Ft felett, legfeljebb 11400 m Ft | 48 | 16% | 2650 m Ft felett, legfeljebb 13250 m Ft | 59 | 19,7% |
| 11400 m felett | 10 | 3,4% | 13250 m Ft felett | 13 | 4,3% |
| Összesen | 300 | 100,0% | Összesen | 300 | 100,0% |

^{1,2} A 2004. évi XXXIV. törvény alapján, a 2008. év végi forint/euró árfolyamon számolva (265 forint/euró) (www.mnb.hu)

Mint a 2. táblázatból látható, a minta vállalatainak megoszlása hasonló a mérlegfőösszeget és az árbevételt tekintve. Eszközérték alapján a vállalatok 42,3%-a 530 millió Ft-nál alacsonyabb mérlegfőösszeggel rendelkezett, míg az árbevétel esetében ez az arány 33%. Az 530-2650 millió forintos kategóriában az arány megfordul, eszközérték szerint a vállalatok 38,3%-a tartozik ide, míg árbevétel alapján 43%. A 2650 millió forint feletti kategóriákba tartozik a vállalatok 19,4%-a (eszközérték alapján), illetve 24%-a (árbevétel alapján). Az eszközérték és árbevétel közötti megoszláskülönbségekben az is szerepet játszik, hogy a 2004. évi XXXIV. törvény máshol húzza meg a határt a két szempont alapján. Eszerint a KKV-nak minősülő vállalkozások mérlegfőösszege legfeljebb 43 millió eurónak megfelelő forintösszeg lehet, míg ez a határ az árbevétel esetében legfeljebb 50 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

Összességében elmondhatjuk, hogy a 2004. évi XXXIV. törvény kategóriái alapján mérlegfőösszeg és árbevétel szempontjából a válaszadók mintegy négyötöde kisvállalkozásnak

tekinthető, a maradék további négyötöde középvállalkozásnak, és a fennmaradó 3-4% nagyvállalatnak. Ha visszatekintünk az 1. táblázatra és a vállalati létszám megoszlására, akkor jól látható, hogy a létszám szerinti és a pénzügyi alapú csoportosítások eltérnek egymástól. Létszám szerint a vállalatok kb. harmada volt mikro- és kisvállalkozás (szemben a pénzügyi csoportosításban található 80%-kal), kb. felük középvállalkozás (szemben a pénzügyi csoportosításban található 16-20%-kal), a maradék 14,4% pedig nagyvállalat (szemben a pénzügyi csoportosításban található 3-4%-kal).

3.táblázat: A minta összetétele az árbevétel alapú méretkategóriák szerint

| Méret-kategóriák árbevétel alapján | Vállalatok száma a mintában | Megoszlás (%) | Vállalatok száma a sokaságban ¹ | Megoszlás (%) |
|--|-----------------------------------|------------------|--|------------------|
| Legfeljebb 500 millió Ft | 94 | 31,3% | 220 565 | 94,7% |
| 500 m felett, legfeljebb 2500 m Ft | 128 | 42,7% | 9 437 | 4,1% |
| 2500 m Ft felett, | 78 | 26% | 2 823 | 1,2% |
| Összesen | 300 | 100,0% | 232 825 | 100,0% |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1

A 3. táblázat mutatja azt, hogy a minta vállalatainak árbevétel megoszlása hogyan viszonyul a sokaság vállalataiéhoz. Két dolgot mindenképpen meg kell előzetesen jegyezni. Elsőzör is látható, hogy a 3. táblázatban látható árbevételkategoróriák határai némiképp eltérnek a 2. táblázat határaitól. Ennek az az oka, hogy igazodnunk kellett a KSH Cég-Kód-Tár által használt határokhhoz, miközben igyekeztünk minél közelebb maradni a 2. táblázat értékeihez. Másodsorban az is észrevehető, hogy a sokaságban szereplő vállalatok száma némileg kevesebb az 1. táblázat ugyanezen értékénél (232 825 vállalat, szemben az 1. táblázatban található 233 346 vállalattal). Ennek az az oka, hogy vannak ismert alkalmazotti létszámú, de ismeretlen árbevételű vállalatok a sokaságban, akiket értelemszerűen nem tudtunk a 3. táblázatba besorolni. Ezen megjegyzések után rátérhetünk a táblázat tartalmi elemzésére. Egyértelműen kitűnik, hogy a mintában a sokasághoz képest alulreprezentáltak a legfeljebb 500 milliós árbevételű vállalatok, míg az ennél magasabb forgalmat bonyolítók felülreprezentáltak. A minta megoszlása sokkal egyenletesebb a sokasági megoszlásnál. A legalacsonyabb kategóriába (legfeljebb 500 millió forintos árbevétel) tartozik a vállalatok mintegy harmada (31,3%), a középső kategóriába (500-2500 millió Ft közötti árbevétel) a vállalatok 42,7%-a, míg a legmagasabb kategóriába (2500 millió forintot meghaladó árbevétel) a vállalatok 26%-a. Ezzel szemben a sokaságban az 500 millió forintnál kisebb árbevételű vállalatok dominálnak, ők adják a sokaság 94,7%-át.

A 4. táblázat tartalmazza a sokaságra közölt, valamint a mintából összesített dolgozói létszám és nettó árbevétel értékek megoszlását abszolút értékben, az 5. táblázat pedig százalékosan. Ez utóbbi táblázatban megtalálhatóak a megoszlások a minta-, illetve a sokaság összes vállalatára, valamint a 10 fő feletti, és az 50 fő feletti vállalatokra is. Látható, hogy a mintabeli mikrovállalatok árbevétel szempontjából a legalacsonyabb kategóriába tartoznak, míg a teljes sokaságban azért szép számmal akadnak mikrovállalkozások a magasabb árbevételi kategóriákban is. A teljes sokasággal összevetve a teljes mintát azt láthatjuk, hogy a minta összetétele még a 2500 millió forint árbevétel feletti vállalatok esetén közelíti legjobban a sokasági megoszlást, de a közepes és nagyvállalatok itt is jelentősen felülreprezentáltak. Ugyanez elmondható akkor is, ha csak a 10 fő feletti vállalatokat vizsgáljuk, de a közepes és nagyvállalatok felülreprezentáltsága mindegyik kategóriában kisebb, mint a teljes sokaság esetében. Az 50 fő feletti vállalatokat elemezve azonban már rendkívül kicsik az eltérések a korábbiakkal egybevetve, gyakorlatilag mindegyik árbevételi kategóriában 5%-on belül marad a minta és a sokaság eltérése. Ez azt is jelenti, hogy a minta kétharmadát adó közepes és nagyvállalatok megoszlása jól reprezentálja a teljes sokaság közepes és nagyvállalatainak egymáshoz viszonyított megoszlását: a mintában az 500 millió forintnál kisebb árbevételű vállalatok mindegyike középvállalat létszám alapján és nincsenek közöttük nagyvállalatok (a sokasági arány rendre 95,9% és 4,1%). 500-2500 millió forint közötti árbevétel esetén a mintabeli vállalatok 89,4%-a közepes és 10,6%-a nagy (a sokasági megoszlás rendre 94,6% és 5,4%). Végül 2500 millió forint feletti árbevételnél a mintabeli vállalatok 56,8%-a közepes és 43,2%-a nagy – a sokasági arány pedig rendre 60,8% és 39,2%).

4. táblázat: A sokaság és a minta létszám kategóriánkénti árbevétel értékei

| Méret-kategória létszám szerint | MINTA (Nettó árbevétel, Mió Ft) | | | SOKASÁG ¹ (Nettó árbevétel, Mió Ft) | | |
|---------------------------------|---------------------------------|---------------------------|-----------------------|--|---------------------------|-----------------------|
| | 500 millió Ft alatt | 500-2500 millió Ft között | 2500 millió Ft felett | 500 millió Ft alatt | 500-2500 millió Ft között | 2500 millió Ft felett |
| 0 | 5 | 0 | 0 | 59 921 | 509 | 74 |
| 1-4 | 23 | 0 | 0 | 116 297 | 1 085 | 139 |
| 5-9 | 9 | 0 | 0 | 24 727 | 995 | 111 |
| 10-49 | 36 | 24 | 4 | 18 486 | 4 450 | 600 |
| 50-249 | 21 | 93 | 42 | 1 087 | 2 269 | 1 154 |
| 250- | 0 | 11 | 32 | 47 | 129 | 745 |
| Összesen | 94 | 128 | 78 | 220 565 | 9 437 | 2 823 |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1

5. táblázat: A sokaság és a minta létszám kategóriánkénti árbevétel értékei (százalékos megoszlás)

| Méret- kategória létszám szerint | MINTA (Nettó árbevétel, Mió Ft) | | | SOKASÁG ¹ (Nettó árbevétel, Mió Ft) | | |
|---|---------------------------------|---------------------------------|--------------------------|--|---------------------------------|-----------------------|
| | 500 millió Ft alatt | 500-2500 millió Ft között | 2500 millió Ft felett | 500 millió Ft alatt | 500-2500 millió Ft között | 2500 millió Ft felett |
| 0 | 5,3% | 0% | 0% | 27,2% | 5,4% | 2,6% |
| 1-4 | 24,5% | 0% | 0% | 52,7% | 11,5% | 4,9% |
| 5-9 | 9,6% | 0% | 0% | 11,2% | 10,6% | 3,9% |
| 10-49 | 38,3% | 18,8% | 5,1% | 8,4% | 47,1% | 21,3% |
| 50-249 | 22,3% | 72,6% | 53,8% | 0,5% | 24% | 40,9% |
| 250- | 0% | 8,6% | 41,1% | 0,0% | 1,4% | 26,4% |
| Összesen | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% |
| 10 fő feletti vállalkozások | | | | | | |
| 10-49 | 63,2% | 18,8% | 5,1% | 94,2% | 65% | 24% |
| 50-249 | 36,8% | 72,6% | 53,8% | 5,5% | 33,1% | 46,2% |
| 250- | 0% | 8,6% | 41,1% | 0,3% | 1,9% | 29,8% |
| Összesen | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% |
| 50 fő feletti vállalkozások | | | | | | |
| 50-249 | 100% | 89,4% | 56,8% | 95,9% | 94,6% | 60,8% |
| 250- | 0% | 10,6% | 43,2% | 4,1% | 5,4% | 39,2% |
| Összesen | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1

A 6. táblázat azt mutatja, hogy hogyan változott a mintában szereplő vállalatok árbevétele 2005 óta. A megkérdezettek közül 52 vállalat nem válaszolt a kérdésre, így 248 válasz alapján készítettük el a keresztábrát. A nem válaszolók nagyjából egyenletesen oszlottak el a különböző létszám kategóriák között. A válaszadók többségére (59,7%-ára) az árbevétel valamilyen ütemű növekedése volt jellemző, a vállalatok 34,7%-ánál ez az ütem évi 10%-nál kevesebb, míg 25%-uknál meghaladta a 10%-ot éves szinten. Az árbevétel valamilyen ütemű csökkenését a vállalatok 22,2%-a jelölte meg. Ha megnézzük a vállalatok alkalmazotti létszám szerinti megoszlását is, akkor kiderül, hogy a közepes és a nagyvállalatok nagyobb arányban tudták növelni az árbevételüket, szemben a kis- és mikrovállalatokkal. A nagyvállalatok 76,3%-a, míg a közepes vállalatok 62,3%-a növelte valamilyen mértékben az árbevételét 2005 óta, szemben a kisvállalatok 49%-ával és a mikrovállalatok 36,4%-ával.

6. táblázat: A mintában szereplő vállalatok árbevételének alakulása 2005 óta

| | Hogyan változott a vállalat árbevétele 2005 óta? (N = 248) | | | | |
|-----------------------------------|---|--|-----------------------|--|--|
| | <i>Átlagosan évi több, mint 10%-os csökkenés</i> | <i>Átlagosan évi kevesebb, mint 10%-os csökkenés</i> | <i>Stagnálás</i> | <i>Átlagosan évi kevesebb, mint 10%-os növekedés</i> | <i>Átlagosan évi több, mint 10%-os növekedés</i> |
| <i>0-9 fő (N = 22)</i> | 5 | 0 | 9 | 6 | 2 |
| <i>10-49 fő (N = 49)</i> | 9 | 5 | 11 | 13 | 11 |
| <i>50-249 fő (N = 139)</i> | 11 | 21 | 20 | 47 | 40 |
| <i>250 fő felett (N = 38)</i> | 2 | 2 | 5 | 20 | 9 |
| <i>Összesen</i> | <i>27 (10,9%)</i> | <i>28 (11,3%)</i> | <i>45 (18,1%)</i> | <i>86 (34,7%)</i> | <i>62 (25%)</i> |

Eszközérték alapú vállalati megoszlást a sokaságra vonatkozóan a hivatalos források nem közölnek, ezért ilyen jellegű összehasonlítást a mintával sajnos nem tudtunk végezni.

3. A minta összetétele a vállalatok fő tevékenysége szerint

A vállalatok által megjelölt, fő tevékenységre vonatkozó TEÁOR kódok alapján kétféle ágazati besorolást alakítottak ki a kutatóközpont munkatársai a kutatás korábbi fordulójában. Ennek módjáról és indokairól részletesebb betekintést ad Wimmer – Csesznák (2005) tanulmánya. Jelen műhelytanulmányban a továbbiakban ezt a kétfajta csoportosítást tartjuk meg és alkalmazzuk a vállalatok fő tevékenységének vizsgálatára. Az első csoportosítás a nemzetgazdasági ágak szintjén 8 kategóriát tartalmaz (7. táblázat), a második pedig – tekintettel a feldolgozóipari vállalatok nagy részarányára – a feldolgozóiparon belül további csoportok kialakításával 15 csoportra bontja a vállalatokat (8. táblázat). A következő két táblázat bemutatja a minta és a sokaság különböző besorolásoknak megfelelő összetételét. Mivel a vállalatok mérete szerint a sokaság megoszlása az egyes ágazatok között jelentősen eltérhet, a táblázatokban feltüntettük mind a 10 fő feletti, mind az 50 fő feletti vállalkozások megoszlását.

7. táblázat: Fő tevékenységek szerinti megoszlás – gazdasági ágak

| Tevékenység kategória (TEÁOR '08 besorolás) | MINTA | | SOKASÁG ¹ | | | | | |
|---|------------|---------------|----------------------|---------------|-----------------------------|---------------|-----------------------------|---------------|
| | | | Teljes sokaság | | 10 fő feletti vállalkozások | | 50 fő feletti vállalkozások | |
| Mezőgazdaság (01-03) | 13 | 4,3% | 6023 | 2,6% | 1307 | 4,5% | 324 | 5,9% |
| Kitermelő ipar (05-09) | 0 | 0% | 444 | 0,2% | 98 | 0,3% | 21 | 0,4% |
| Feldolgozóipar (10-33) | 127 | 42,3% | 23454 | 10,1% | 7394 | 25,4% | 2097 | 38,3% |
| Energiaszolgáltatás (35-36) | 6 | 2% | 904 | 0,4% | 262 | 0,9% | 153 | 2,8% |
| Építőipar (41-43) | 28 | 9,3% | 24447 | 10,5% | 3524 | 12,1% | 309 | 5,7% |
| Kereskedelem (45-47) | 57 | 19% | 59556 | 25,5% | 6801 | 23,4% | 931 | 17% |
| Szolgáltatás (49-99) | 67 | 22,4% | 117506 | 50,3% | 9445 | 32,5% | 1548 | 28,4% |
| Közösségi szolgáltatás (37-39) | 2 | 0,7% | 1012 | 0,4% | 266 | 0,9% | 80 | 1,5% |
| Összesen | 300 | 100,0% | 233346 | 100,0% | 29097 | 100,0% | 5463 | 100,0% |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1

A 7. táblázatból kiderül, hogy a minta gazdasági ágak szerinti összetétele közelebb áll a magyarországi 50 fő feletti vállalkozások összetételéhez, mint a 10 fő feletti vállalkozásokéhoz vagy a teljes sokasághoz. A teljes sokasághoz képest az adatbázis nagyobb arányban tartalmaz vállalatokat a mezőgazdaságból, a feldolgozóiparból, az energiaszolgáltatás és a közösségi szolgáltatások területéről,

míg a kereskedelem, építőipar és a nem közösségi szolgáltatás szektorok kissé alulreprezentáltak tekinthetők. Ez egyben szándékos törekvés is volt a mintavétel során.

A 8. táblázat a feldolgozóiparon belüli csoportok arányairól és reprezentativitásáról is információt nyújt. A sokaság 50 fő feletti cégeinek összetétele itt is közelebb áll a minta megoszlásához, mint a 10 fő felettieké vagy a teljes sokaságé. Kiugróan nagy torzulást nem fedezhetünk fel a minta összetételében. Az élelmiszeripari vállalatok, a vegyipar, a kohászat, a gépipar és az egyéb feldolgozóipar valamelyest felülreprezentáltak a mintában, míg a textilipari, fa- és papíripari, valamint a nemfém ásványi termékek gyártásával foglalkozó cégek aránya a sokaságban nagyobb (az 50 fő feletti cégek esetében).

8. táblázat: Fő tevékenységek szerinti megoszlás a feldolgozóipar részletesebb bontásával

| Tevékenység kategória (TEÁOR '08 besorolás) | MINTA | | SOKASÁG ¹ | | | | | |
|---|------------|---------------|----------------------|---------------|--------------------------------|---------------|--------------------------------|---------------|
| | | | Teljes sokaság | | 10 fő feletti vállalkozások | | 50 fő feletti vállalkozások | |
| Mezőgazdaság (01-03) | 13 | 4,3% | 6023 | 2,6% | 1307 | 4,5% | 324 | 5,9% |
| Kitermelő ipar (05-09) | 0 | 0% | 444 | 0,2% | 98 | 0,3% | 21 | 0,4% |
| Élelmiszeripar (10-12) | 20 | 6,7% | 3315 | 1,4% | 1246 | 4,3% | 357 | 6,5% |
| Textilipar (13-15) | 7 | 2,3% | 1941 | 0,8% | 650 | 2,2% | 208 | 3,8% |
| Fa- és papíripar (16-18) | 6 | 2% | 3682 | 1,6% | 815 | 2,8% | 162 | 3% |
| Vegyipar (19-22) | 14 | 4,7% | 1947 | 0,8% | 753 | 2,6% | 241 | 4,4% |
| Nemfém ásványi termékek gyártása (23) | 3 | 1% | 1055 | 0,5% | 315 | 1,1% | 88 | 1,6% |
| Kohászat (24-25) | 27 | 9% | 4410 | 1,9% | 1550 | 5,3% | 370 | 6,8% |
| Gépipar (26-31) | 44 | 14,7% | 5045 | 2,2% | 1647 | 5,7% | 598 | 10,9% |
| Egyéb feldolgozóipar (32-33) | 6 | 2% | 2059 | 0,9% | 418 | 1,4% | 73 | 1,3% |
| Energiaszolgáltatás (35-36) | 6 | 2% | 904 | 0,4% | 262 | 0,9% | 153 | 2,8% |
| Építőipar (41-43) | 28 | 9,3% | 24447 | 10,5% | 3524 | 12,1% | 309 | 5,7% |
| Kereskedelem (45-47) | 57 | 19% | 59556 | 25,5% | 6801 | 23,4% | 931 | 17% |
| Szolgáltatás (49-99) | 67 | 22,3% | 117506 | 50,3% | 9445 | 32,5% | 1548 | 28,4% |
| Közösségi szolgáltatás (37-39) | 2 | 0,7% | 1012 | 0,4% | 266 | 0,9% | 80 | 1,5% |
| Összesen | 300 | 100,0% | 233346 | 100,0% | 29097 | 100,0% | 5463 | 100,0% |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1

4. A tulajdonosi szerkezet

Megkérdeztük a vállalatoktól, hogy volt-e állami státuszú jogelődjük. Erre a kérdésre 273 választ kaptunk, azaz a megkérdezettek 91%-a adott választ. 65 vállalatnak volt állami státuszú jogelődje (23,8%), 208 vállalatnak pedig nem (76,2%).

A válaszadók emellett megadták a cégükre jellemző tulajdonosi részarányokat, valamint megjelölték a vállalatuk többségi tulajdonosának típusát. A 9. táblázat létszámkategóriánként mutatja azt, hogy a mintában az egyes vállalatok legnagyobb tulajdonosa a vállalat mekkora részét tulajdonolja.

9. táblázat: A legnagyobb tulajdonosok tulajdoni részarányának mértéke létszámkategóriánként

| | MINTA (N = 276) | | | | |
|-------------------|-----------------|-----------|------------|-----------|--------------------|
| | 0-9 fő | 10-49 fő | 50-249 fő | 250- fő | Összesen |
| 75% felett | 18 | 23 | 60 | 28 | 129 (46,7%) |
| 50%-75% | 7 | 11 | 37 | 6 | 61 (22,1%) |
| 25%-50% | 7 | 15 | 30 | 4 | 56 (20,3%) |
| 25% alatt | 1 | 6 | 9 | 1 | 17 (6,2%) |
| Elaprózott | 2 | 2 | 8 | 1 | 13 (4,7%) |
| Összesen | 35 | 57 | 144 | 40 | 276 |

Összesen 190 vállalatnál (68,8%) volt a legnagyobb tulajdonosnak legalább 50%-nyi részesedése a vállalatban, míg elaprózott szerkezettel 13 vállalat (4,7%) rendelkezett, döntően közepes vállalatok. Tulajdonosi szempontból a legkoncentráltabbak a mikro- és a nagyvállalatok voltak. Előbbieknél 75%-ot meghaladó részesedés a vállalatok 51,4%-ában volt jelen, utóbbiaknál ez az arány 70%. A kis- és közepes vállalatoknál az arány mintegy 40%. Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy mindegyik létszámkategóriában a 75% feletti tulajdonosi részesedés volt a leggyakrabban előforduló eset, amit az 50-75% közötti kategória követ a legtöbb esetben. Ez nem meglepő annak tükrében, hogy a döntéshozatal és a tulajdonosi jogosítványok szempontjából a tisztán többségi tulajdonos (50%-nál magasabb tulajdonosi részarány) megléte jelenti a legkedvezőbb helyzetet.

A 10. táblázat a megkérdezett vállalatok többségi tulajdonosait mutatja be. Ennél a kérdésnél a többségi tulajdonos(ok) az(ok), aki(k) a legnagyobb tulajdonosi részarányal rendelkezik(nek), tehát nem volt elvárás az 50%-nál magasabb tulajdonosi részarány. A kérdésre válaszoló 277 vállalat 65%-ánál a többségi tulajdon belföldi magánszemély(ek) kezében van. Ezt követi a külföldi vállalat mint tulajdonos (12,3%), majd az egyéb kategória (7,9%), és fej-fej mellett az önkormányzatok, külföldi magánszemélyek, valamint az állam valamilyen formában (5-5%). Érdemes megemlíteni, hogy egy

megkérdezett sem volt állami többségi tulajdonú hazai vállalat többségi tulajdonában. Ha létszámkategóriánként vizsgáljuk meg a többségi tulajdonos típusát, akkor a mikro- és kisvállalatok esetében szinte kivétel nélkül belföldi magánszemély többségi tulajdonosokat találunk. Az állam, az önkormányzatok, valamint a külföldi vállalatok alapvetően a közepes és nagyvállalatok körében vannak jelen többségi tulajdonosként, míg a külföldi magánszemélyek és az egyéb többségi tulajdonosok a közepes vállalatok körében fordulnak elő leggyakrabban.

10. táblázat: A mintában szereplő vállalatok megoszlása a többségi tulajdonos alapján

| | MINTA (N = 277) | | | | |
|---|-----------------|-----------|------------|-----------|------------|
| | 0-9 fő | 10-49 fő | 50-249 fő | 250- fő | Összesen |
| 1. Közösségi tulajdon összesen, ebből | 0 | 4 | 12 | 11 | 27 |
| Magyar állam (pl. Nemzeti Vagyonkezelő, minisztérium) | 0 | 3 | 4 | 6 | 13 |
| Állami többségi tulajdonú hazai vállalat | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Önkormányzat | 0 | 1 | 8 | 5 | 14 |
| 2. Belföldi magánszemély | 31 | 49 | 90 | 10 | 180 |
| 3. Külföldi tulajdon összesen, ebből | 2 | 2 | 29 | 15 | 48 |
| Külföldi magánszemély | 1 | 2 | 9 | 2 | 14 |
| Külföldi vállalat | 1 | 0 | 20 | 13 | 34 |
| 4. Egyéb | 1 | 2 | 16 | 3 | 22 |
| Összesen | 34 | 57 | 147 | 39 | 277 |

A gazdálkodó szervezetek tulajdonosi szerkezetére vonatkozóan a legutolsó hivatalos statisztika 2008-ra érhető el, feltételezhetjük viszont, hogy nem történt nagymértékű változás bő egy év alatt a vállalatok tulajdonosi viszonyaiban. A KSH a kettős könyvvitelt vezető vállalatok körére¹ (az offshore cégek és a naptári évtől eltérő üzleti éves jelentést küldő vállalatok kivételével) adja meg tulajdonosi csoportok szerinti bontásban a szervezetek számát, a csoportokba tartozó összes alkalmazotti létszámot, jegyzett tőkét és bruttó hozzáadott értéket. A külföldi tulajdonosi kategóriába azokat a vállalatokat sorolták, melyek jegyzett tőkéjében a külföldi részesedés 50 százalék feletti vagy relatív többségben van (azaz a legnagyobb mértékű részesedés külföldi). Az ún. „közösségi” tulajdonosi kategória az állami, központi és helyi önkormányzati tulajdonú vállalatokat foglalja magában. (KSH, 2010, p. 206). Lesi (2005) alapján a KSH, amennyiben egyenlő részesedéssel

¹ Közös vállalat, kft., rt., egyéb máshova nem sorolt jogi személyiségű vállalkozás, kkt., bt., külföldi székhelyű vállalkozás fióktelepe, máshova nem sorolt jogi személyiség nélküli vállalkozás (www.ksh.hu)

rendelkeztek az egyes tulajdonosi kategóriákba tartozók, a hazai-külföldi arányok egyezősége esetén a külföldi, a közösségi-hazai egyezőségnél pedig a közösségi kategóriába sorolta a vállalatokat. A KSH (2010) azonban a módszertani megjegyzéseknél már nem ír erről a speciális esetről. A következő, 11. táblázatban először az így kialakított csoportokba tartozó vállalatok száma szerint hasonlítjuk össze a sokaság és a minta összetételét.

11. táblázat: Vállalatok száma és megoszlása meghatározó tulajdonosi típus szerint

| Tulajdonosi kategória | MINTA | | SOKASÁG ¹ | |
|-----------------------|------------------|---------------|----------------------|---------------|
| | Vállalatok száma | Megoszlás | Vállalatok száma | Megoszlás |
| Közösségi | 27 | 10,6% | 1 792 | 0,5% |
| Külföldi | 48 | 18,8% | 27 229 | 7,6% |
| Belföldi magán | 180 | 70,6% | 329 466 | 91,9% |
| Összesen | 255 | 100,0% | 358 487 | 100,0% |

¹KSH (2010): A vállalatok tulajdonosi szerkezete, 2008 (pp. 225-226)

Mint a táblázatból látható, az adatbázisban jelentősen nagyobb arányban szerepelnek közösségi tulajdonú vállalatok, mint a sokaságban, és a külföldi cégek is felülreprezentáltak, míg a belföldi magáncégek aránya jóval alacsonyabb sokaságbeli részesedésüknél. Nehezíti az összehasonlítást, hogy a sokaságra közölt adatok valószínűleg számos kis létszámú hazai vállalat adatait is tartalmazzák, melyekből a mintában csak kis mennyiség található. A 10. táblázat „egyéb” kategóriájába tartozó 22 vállalatot nem osztottuk be a 11. táblázat kategóriáiba, így jött ki a 255 elemű mintanagyság.

A KSH az egyes tulajdonosi kategóriákba eső vállalatokra közli az összes jegyzett tőke nagyságát is, ami a domináns tulajdonosi típusok által képviselt tőke nagyságrendjeit is érzékelteti. A következő táblázat ezt veti össze a mintából számított értékekkel. A kérdőív nem kérdezett rá a jegyzett tőke nagyságára, csak a saját tőke mennyiségére, erre azonban a 300 vállalatból mindössze 143 válaszolt. Közülük 121 vállalatnak van közösségi, külföldi vagy hazai magántulajdonosa. A 12. táblázat mutatja az összehasonlító értékeket.

12. táblázat: A meghatározó tulajdonosi kategóriákba tartozó vállalatok által képviselt saját és jegyzett tőke mértéke¹

| Tulajdonos típusa | MINTA (N = 121) | | SOKASÁG ² | |
|-------------------|------------------|---------------|----------------------|---------------|
| | Saját tőke (mFt) | Megoszlás | Jegyzett tőke (mFt) | Megoszlás |
| Közösségi | 33 214 | 16,5% | 1 077 990 | 10,2% |
| Külföldi | 123 859 | 61,4% | 5 229 087 | 49,3% |
| Hazai magán | 44 540 | 22,1% | 4 303 564 | 40,5% |
| Összesen | 201 613 | 100,0% | 10 610 641 | 100,0% |

¹A táblázatban található tőkeértékek a kategóriába tartozó vállalatok saját tőkájének, illetve jegyzett tőkájének összesített értékét tartalmazzák.

²KSH (2010): A vállalatok tulajdonosi szerkezete, 2008 (pp. 225-226)

A számított arányokból látszik, hogy bár a belföldi magánvállalatok számossága sokkal nagyobb, mint a közösségi és külföldi tulajdonban lévő cégeké (a mintában és a sokaságban egyaránt), az általuk képviselt saját tőke, illetve jegyzett tőke értékaránya jelentősen alacsonyabb. A számszerinti megoszláshoz hasonlóan a közösségi tulajdon még inkább felülreprezentált a mintában. A külföldi tulajdon aránya eszerint az összevetés szerint is magasabb, mint a sokaságban, a hazai magántulajdon részesedése pedig kisebb.

5. A vállalatok megoszlása régióként

A vállalatok területi elhelyezkedés szerinti megoszlását szemlélteti következő, 13. táblázat.

13. táblázat: A minta és a sokaság összetétele régiók szerint

| Régió | MINTA | | SOKASÁG ¹ | |
|--------------------|------------|---------------|----------------------|---------------|
| Közép-Magyarország | 133 | 44,3% | 131 777 | 56,5% |
| Közép-Dunántúl | 17 | 5,7% | 18 883 | 8,1% |
| Nyugat-Dunántúl | 17 | 5,7% | 17 444 | 7,5% |
| Dél-Dunántúl | 11 | 3,7% | 13 970 | 6% |
| Észak-Magyarország | 28 | 9,4% | 14 296 | 6,1% |
| Észak-Alföld | 47 | 15,6% | 18 649 | 8% |
| Dél-Alföld | 47 | 15,6% | 18 327 | 7,8% |
| Összesen | 300 | 100,0% | 233 346 | 100,0% |

¹ KSH Cég-Kód-Tár, 2009/1

A KSH a régiókra vonatkozó statisztikáiban gazdasági formák szerint is csoportosítja a vállalatokat. Ahogy a táblázatból kiderül, a minta jóval kisebb arányban (mintegy 12 százalékponttal) tartalmaz budapesti és Pest megyei vállalatokat (Közép-Magyarország), mint a sokaság. A többi régió közül az alföldi régiók, valamint Észak-Magyarország felülreprezentáltak a mintában, míg a dunántúli régiók alulreprezentáltak. Főként az alföldi cégek részesedése tekinthető viszonylag magasnak.

Összegzés

A bemutatott vállalati minta egy olyan mintavételből származó vállalati lista alapján állt össze, amely Magyarországon működő, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásokat tartalmazott. A cégek kiválasztásánál a létszám és területi reprezentativitás játszott szerepet. A tisztítás elvégzése után 300 esetet tartalmazó adatbázis reprezentativitását vizsgálta a tanulmány néhány fontos jellemző mentén.

Létszám szerint a mintában szereplő vállalatok 12,3 százaléka mikrovállalat, 21,3 százaléka tartozik a kisvállalati, 52 százaléka a közép-, és 14,4 százaléka a nagyvállalati kategóriába. Mivel az 50 fő alatti szervezeteket kevésbé hangsúlyosan célozta a kutatás, a mikro- és kisvállalati csoport a populációhoz viszonyítva jelentősen alulreprezentáltak tekinthető. Amennyiben az 50 fő feletti szervezetek szolgálnak az összehasonlítás alapjául, akkor a nagyvállalatok aránya hasonló sokaságbeli részesedésükhöz (a sokaságban 17%), a középvállalatoké pedig lényegesen alacsonyabb (a sokaságban 83%).

Árbevétel és eszközérték szerint a vállalatok mintabeli részaránya kiegyenlítettebbnek tekinthető, a mikro- és kisvállalati érték kategóriák szerinti csoportokban közel egyenlő arányban található elemek, ugyanakkor ilyen értelemben vett közepes és nagyvállalatok a minta 20%-át teszik ki. A mintában szereplő vállalatok árbevételének alakulását 2005 óta megnézve láthattuk, hogy a válaszadók többségére (59,7%-ára) az árbevétel valamilyen ütemű növekedése volt jellemző, míg az árbevétel valamilyen ütemű csökkenését a vállalatok 22,2%-a jelölte meg.

A minta gazdasági ágak szerinti összetétele a magyarországi 50 fő feletti vállalkozások összetételéhez hasonló, bár a sokasághoz képest nagyobb arányban tartalmaz élelmiszeripari, vegyipari, kohászati, gépipari és egyéb feldolgozóiparbeli vállalatokat, míg a textilipari, fa- és papíripari, valamint a nemfém ásványi termékek gyártásával foglalkozó cégek aránya a sokaságban nagyobb. A felmért vállalati kör mintegy negytedede a feldolgozóiparban működik.

Ami a vállalatok tulajdonosi szerkezetét illeti, a közösségi tulajdonú cégek nagyobb arányban szerepelnek a mintában mint a sokaságban, a hazai magántulajdonban lévők pedig alulreprezentáltak tekinthetők 70,6%-os mintabeli arányuk ellenére, mind elemszámukat, mind eszközértéküket tekintve. A 48 darab, nagyrészt külföldi tulajdonú cég az esetek 18,8 százalékát teszi ki és 54 százalékkal részesedik a minta vállalatainak eszközértékéből, míg a sokaságban ezek az arányok 7,6 és 49,3 százalék (a sokasági arányokat a jegyzett tőke alapján számították).

Területi elhelyezkedés alapján kisebb részben kerültek budapesti és Pest megyei vállalatok az adatbázisba (44,3% szemben a sokaságbeli 56,5%-kal), hasonlóan a dunántúli régiók vállalataihoz, a többi régió cégei viszont magasabb arányban szerepelnek a mintában, főként az alföldi vállalatok mutattak nagyobb válaszadási hajlandóságot.

Források

KSH Cég-Kód-Tár 2009/1, CD-ROM

KSH (2010): Magyar statisztikai évkönyv 2009, KSH, Budapest

KSH honlapja (www.ksh.hu)

Lesi Mária (2005): A 2004-es versenyképesség kutatás vállalati mintájának alapjellemezői és reprezentativitása, BCE Vállalatgazdaságtan Intézet, 2. sz. Műhelytanulmány, Budapest

Wimmer Ágnes - Csesznák Anita (2005): Vállalati jellemzők és összefüggéseik az EU-csatlakozás idején – a „Versenyben a világgal 2004-2006” kutatási programban résztvevő vállalatok jellemzése

A kutatás támogatója



TÁMOP-4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Jelen tanulmány a VERSENYKÉPESSÉG KUTATÁS MŰHELYTANULMÁNYSOROZAT
kötetét képezi.

BCE Versenyképesség Kutató Központ
Kiadásért felelős: Chikán Attila igazgató
ISNN 1787-6915